

Політизація конституційних судів: причини та наслідки¹

І. Сліденко

суддя Конституційного Суду України,
доктор юридичних наук

Немає сенсу применшувати значення політизації, тому що без неї «доктрина політичних питань» не була б надто контраверсійною. Навіть Г. Кельзен вбачав політичні функції в праві. Він вважав, що основою будь-якої конституції є «політична концепція», і конституції мають політичний характер. Представницька демократія в цілому характеризується нерозривним зв'язком права та політики. Західний погляд на проблему політизації конституційного контролю полягає у визнанні політичної складової в конституційному контролі. Деякі дослідники називають рішення органів конституційного контролю «маніпулятивними». Таким чином, вони підкреслюють величезний вплив цих органів на політику, їх політичний характер. Зрештою, сама конституція як об'єкт гарантій є політичним документом. Аналіз практики конституційного контролю підтверджує тенденцію до політизації в негативному контексті. Але деякі дослідники вважають, що політизація конституційного контролю є перевагою, тому що допомагає забезпечити консенсусні послуги в рамках поділу влади.

Конституційний контроль як невід'ємна частина політичної сфери є фактом, що має сприйматися спокійно, незалежно від нашого ставлення до політики. Французькі конституціоналісти, які мають значний досвід роботи в цій сфері, та практика Конституційної Ради Франції загалом вже давно закріпили цей статус. Насправді, конституція, вертикальна і горизонтальна конструкції державної влади, конфлікти між рівнями та елементами влади, контроль виборчих процедур, попередній контроль — все це є концентрованим виявом політики. Навіть спосіб формування органів конституційного контролю має політичний відтінок. Так, у Висновку Венеціанської Комісії № 377/2006 зазначено: «... хоча робота конституційних судів повинна бути незалежною і вільною від політичного впливу, не можна заперечувати, що політичні чинники мають свою власну вагу при призначенні конституційних суддів».

Крім того, кількість і специфіка повноважень органу конституційного контролю не має значення — мінімальний рівень участі в політичній сфері забезпечується характером таких органів. Ми можемо обговорювати лише міру участі. Той факт, що такі органи мають тенденцію до політизації, не є недоліком, натомість властивістю цього органу й інституту в цілому. Існуючи в політичному полі, неможливо залишатися в «білих рукавичках» — політика впливатиме на мотиви і рішення цього органу.

Однією з причин політизації органів конституційного контролю є їхня вбудованість у систему стримувань і противаг та поділу влади. Орган конституційного

¹ Тези доповіді, представлені на 18-ому Міжнародному конгресі «Конституційне правосуддя та політика», що відбувся 14–15 жовтня 2016 року в м. Регенсбурзі (ФРН).

контролю, якщо він не є незалежним арбітром, як правило, схильється до жорсткої політизації в трикутнику парламент — уряд — глава держави. І це є підтвердженням того, що неможливо бути частиною політичної системи і не бути політизованим. Але політизуючись, орган конституційного контролю перетворюється на Гамельнського щуролова, покидаючи правову сферу та наражаючи на небезпеку право та відносини, що регулюються цим органом. Екстраполюючи вислів Б. Франкліна «чим кращий лікар, тим більше марних ліків він знає» на розглядуване питання, можемо сказати, що орган конституційного контролю має можливість ухилитися від політично незручних слухань. Для цього існують доктрини на кшталт «політичного питання».

Існують певні рівні політичної складової в діяльності органу конституційного контролю. Перший рівень пов'язаний з позиціонуванням таких органів. Головним аргументом цього рівня є належність органів конституційного контролю до державного механізму, який здійснює державну владу, що, в свою чергу, має політичний характер. Цей аргумент не є основним для органів конституційного контролю, оскільки він загально характеризує всі без винятку державні органи. Отже, існують певні суперечності між так званими неполітичними органами конституційного контролю та їх загальною природою.

Другий рівень представляє політичний характер компетенції та повноважень органів конституційного контролю. Маючи специфічний характер, цей рівень є важливим для розуміння політичної складової в природі органів конституційного контролю. Основна проблема полягає в тому, як вирішувати політичні питання за допомогою права та чи можливо це без шкоди праву. Зрештою, право політизується, а політика регулюється правом. Таким чином, ми отримуємо рішення, яке не є ні суто політичним, ні правовим. Але передбачається, що воно є суто правовим.

Третім рівнем є політичний характер розгляду таких органів. Він іманентно пов'язаний з політичною конституцією. Найкращим прикладом є будь-яка конституційна діяльність органу конституційного контролю. Існують також правові елементи природи конституційного контролю, які не можуть існувати без політичної доцільності.

Едвін Міз III визначив основну складову функціонування конституційного контролю у сфері «політика — право». Цей орган повинен оцінювати політичні дії виходячи з принципів, а не навпаки. Ми можемо сказати, що не повинен, проте здатний оцінювати, тому що це не завжди бажано робити лише через політизацію. Основним завданням конституційного контролю є вирішення питання, як реалізувати таку оцінку в необхідних випадках і як уникнути оцінки, коли це може погіршити ситуацію.

Ми також маємо сумний факт: законодавчі положення про деполітизацію органів конституційного контролю здебільшого не працюють.

Що може допомогти члену органу конституційного контролю в Україні уникнути слідування політичному курсу політичної партії, яка рекомендувала його в парламенті? Конституційний Суд України сам вирішує, яка справа є політичною, а яка ні, тому всі заяви про неполітичний характер конституційного контролю є теоретичними.

Однак зовнішні чинники впливу на орган конституційного контролю також дуже важливі в разі його політичної упередженості. Для ефективної деполітизації орга-

ни конституційного контролю повинні бути захищені від зовнішнього впливу та забезпечені достатньою автономією. Проте цю автономію важко реалізувати через наявний порядок формування такого органу в Україні.

Існують приклади зовнішньої політизації, але може бути і внутрішня політизація, коли орган конституційного контролю стає «незалежним гравцем». У такому випадку, формуючи власну позицію або використовуючи політичний прецедент, однак з дотриманням інтересів права, такий орган реалізує одну зі своїх основних функцій — медіацію між правом і політикою.